

PROGRAMMA

TEYLERS GODGELEERD GENOOTSCHAP
TE HAARLEM

VOOR HET JAAR 2008

DIRECTEUREN VAN TEYLERS STICHTING EN DE LEDEN VAN TEYLERS GODGELEERD GENOOTSCHAP schrijven de volgende prijsvraag uit om beantwoord te worden vóór 1 mei 2011:

Gevraagd wordt een onderzoek naar de veranderingen in het denken over eenheid der kerken vanaf ca. 1970 tot nu.

Toelichting

Gedurende de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw nam het aantal lidkerken van de Wereldraad van Kerken (WCC) sterk toe, onder meer door toetreding van verschillende orthodoxe kerken alsmede van kerken uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika (waaronder ook pinksterkerken). De discussies over (zichtbare) eenheid van de kerken werden oorspronkelijk voornamelijk gevoerd in de *Commission on Faith and Order* van de Wereldraad van Kerken, waarin ook de Rooms-Katholieke Kerk (geen lid van de WCC) volledig participeert. Na eerdere rapporten kwam deze commissie in 1982 met de zogenaamde Lima-verklaring over doop, eucharistie en ambt alsmede met een 'Lima-liturgie'. Uitgangspunt was feitelijk de verwachting dat de universaliteit van de kerk tot één zichtbare uitdrukking kon komen in kerkelijke structuur en liturgie. Ook toen door de groeiende invloed van de orthodoxe kerken de nadruk kwam te liggen op begrippen als *koinonia* en conciliariteit bleef dit uitgangspunt voorlopig gehandhaafd.

Onder andere door de genoemde toename van het aantal lidkerken uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika, grote politieke veranderingen op mondiaal niveau, en de opkomst van postmoderne vormen van cultuur in het westen verschoof de aandacht van (zichtbare) institutionele en liturgische eenheid naar erkenning van pluraliteit en aandacht voor inculturatie en contextualiteit, en dus voor het spanningsveld van globale en locale aspecten van de kerk en de relatie van christendom en plurale menselijke samenleving. Naast en soms in plaats van institutionele ecclesiologische eenheid ontstonden in deze fase van heroriëntatie daarom denkbeelden over eschatologische en spirituele vormen van eenheid. Tegelijk zette de Rooms-Katholieke Kerk zijn eigen officiële positie ten opzichte van de universele eenheid der kerk opnieuw uiteen in een Oecumenisch Directorium (1993), in de Pauselijke Encycliek *Ut Unum Sint* (1995) en in de verklaring van de Congregatie voor de Geloofsleer *Dominus Iesus* (2000). Binnen de Wereldraad van Kerken werken momenteel verschillende organen gezamenlijk aan het thema 'eenheid' maar tegelijk moet worden erkend dat vele kerken in de zogenaamde Derde Wereld andere, meer urgente prioriteiten hebben. Dientengevolge lijkt op dit moment het discours over de eenheid der kerken een diffuus proces te zijn.

Het gevraagde antwoord dient de ontwikkelingen in het denken over eenheid der kerken te beschrijven en te evalueren. Aangezien het thema breed is en bovendien vanuit een historisch, theologisch of empirisch-praktisch perspectief benaderd kan worden, mag

desgewenst worden volstaan met een antwoord dat zich in het bijzonder richt op de ontwikkelingen in een bepaald land of een bepaalde regio (voorzover van algemeen belang), dan wel op de veranderingen in het denken binnen een bepaalde denominatie.

Verwacht wordt een afzonderlijke verhandeling die ter publicatie wordt aangeboden dan wel een bundeling van reeds gepubliceerde studies waarvan het merendeel is verschenen in de drie jaren voorafgaand aan 1 mei 2011. In het laatste geval dient men tevens een nog ongepubliceerde, speciaal voor de prijsvraag geschreven, studie toe te voegen waarin de eerdere publicaties in een bredere academische context worden geplaatst.

Uitgeschreven blijft de prijsvraag 2007 om beantwoord te worden vóór 1 mei 2010:

Gevraagd wordt een onderzoek naar de vraag of impliciet reeds in *Sein und Zeit* door Martin Heidegger een belangrijke rol toegekend wordt aan de thematiek van het offer.

Toelichting

“En Abraham strekte zijn hand uit, en nam het mes om zijn zoon te slachten” (Genesis 22,10), • heden is het niet ongebruikelijk om onder verwijzing naar Abrahams optreden met stelligheid te beweren dat de mogelijkheid van verdwazing, immoraliteit en geweld van meet af aan in het monotheïsme geïmpliceerd geweest is. Nu is het uitgerekend deze afschrikwekkende Abraham die door Søren Kierkegaard (*alias* Johannes de Silentio) met enig enthousiasme gepresenteerd wordt als het prototype van de gelovige mens. Het soort handelen dat van het geloof van Abraham de kern zou vormen, duidt Kierkegaard aan met de term ‘offer’. Met de grootst mogelijke nadruk stelt hij evenwel dat het ten offer brengen van Izaäk *niet* inhoudt dat Abraham Izaäk op-offert. Integendeel juist; de religieuze verdienste van Abraham ligt, zo meent hij, in het (door Kierkegaard veronderstelde) feit dat Abraham verwacht de Izaäk die hij uit handen geeft weer terug te ontvangen. Kierkegaard zegt deze dingen in zijn boek *Vrees en beven* (1843). Dit boek verschijnt exact 50 jaar na *Die Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*, dit is het boek waarin Immanuel Kant een ‘morele religie’ propageert, en daarin is voor de Abraham zoals Kierkegaard die ziet geen plaats meer.

Van Kant tot en met Levinas hebben filosofen hun ‘onaanvaardbaar’ over deze Abraham uitgesproken, en daarbij hebben zij ook Kierkegaard dikwijls niet gespaard. Als een soort gedenkteken, zo lijkt het wel, voor het lastige thema waarmee Kierkegaard de filosofen confronteerde, publiceerde Martin Heidegger echter, exact 100 jaar na het verschijnen van *Vrees en beven*, zijn *Nachwort zu “Was ist Metaphysik?”*. In deze korte tekst identificeert Heidegger zijn belangrijkste onderwerp, dit is het denken, met ‘de vrijheid van het offer’. En ook Heidegger laat daarbij merken dat ‘ten offer brengen’ niet hetzelfde is als ‘op-offeren’. Overigens blijft dit *Nachwort* in de literatuur over *Vrees en beven* ongenoemd.

Wat Heidegger aangaat komt de vraag op of de markante en in de context van de wijsbegeerte excentrieke associatie die hij maakt (*casu quo* die van het denken met het offer) inderdaad een incident is in zijn werk. Indien het offer in het genoemde *Nachwort* als de belangrijkste aanduiding kan optreden van het soort activiteit dat de mens naar de opvatting van Heidegger pas werkelijk tot mens zou maken, dan is het van belang eens na te gaan of de structuur van de offer-handeling mogelijk ook in zijn vroegere hoofdwerk, dit is *Sein und Zeit* (1927), teruggevonden wordt.

De term 'offer' treffen we in *Sein und Zeit* overigens niet aan. Wel vinden we een formulering als deze: "Die Entschlossenheit [...] ist die Freiheit für das [...] *Aufgeben* eines bestimmten Entschlusses" (391; cursivering van M.H.). Aan deze mogelijkheid 'sich selbst auf zu geben' (264; vgl. 308: 'sich selbst zurück zu nehmen') èn zichzelf gemodificeerd weer terug te ontvangen (179: 'ein modifiziertes Ergreifen'; vgl. 169: 'neu zueignen') zou een mens zich kunnen toevertrouwen, en juist daardoor zou hij van vrijheid blijk geven. Verdergaande op dit spoor kan men de vraag stellen of heel dat gebeuren eveneens opgesloten ligt in de term 'Freigabe' ('etwas freigeben auf'), één van de centrale termen uit *Sein und Zeit*. De kwestie is dus of het zin heeft om in hetgeen deze term in *Sein und Zeit* gaandeweg steeds nauwkeuriger aanduidt een aan een offer-beweging verwante structuur te zoeken.

Gevraagd wordt een antwoord op de vraag of de 'Freigabe' die Martin Heidegger in *Sein und Zeit* ter sprake brengt met de thematiek van het offer geassocieerd mag worden. Het onderzoek kan eventueel aanknopen bij de offer-thematiek uit *Vrees en beven* van Kierkegaard of uit het *Nachwort* van Heidegger, het zwaartepunt dient echter te liggen in de nauwgezette behandeling van de vraag of in *Sein und Zeit* een daarmee verwante thematiek teruggevonden wordt.

[Wat de lezing van *Sein und Zeit* betreft zou het onderzoek voort kunnen bouwen op de dissertatie van Gerben Meynen getiteld *Vrijheid en tijd. Het begrip herhaling in Heideggers Sein und Zeit* (Radboud Universiteit Nijmegen 2006).]

Verwacht wordt een afzonderlijke verhandeling die ter publicatie wordt aangeboden.

Procedure

Om voor beoordeling in aanmerking te komen dienen de antwoorden in viervoud te worden ingezonden op een zodanig tijdstip, dat deze vóór 1 mei 2011, respectievelijk 1 mei 2010 in het bezit zijn van Directeuren van Teylers Stichting, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem. Antwoorden die na die datum binnengekomen zijn zullen niet in behandeling worden genomen. De antwoorden moeten in het Nederlands, Frans, Duits of Engels zijn gesteld. Ingevolge de bepalingen van Teylers testament mogen ze niet de naam van de auteur vermelden. Zij moeten slechts met een spreuk zijn ondertekend. Bij de inzending dient een verzegeld couvert te zijn ingesloten, met dezelfde spreuk als opschrift en bevattende naam en adres van de schrijver. Opdat de inzenders niet langer dan nodig is in het onzekere blijven van de uitslag van de beoordeling, indien deze niet tot bekroning heeft geleid, dient men, behalve het verzegeld couvert, nog een open couvert toe te voegen, bevattende de naam van een vertrouwenspersoon, met volledig adres, tot wie de Stichting zich eventueel door correspondentie kan wenden.

Beoordeling

De beoordeling vindt plaats door de leden van het Godgeleerd Genootschap (prof. dr. H.L. Beck, dr. A.G. Hoekema, dr. V. Kal, prof. dr. M.J.J. Menken, prof. dr. E. Noort, mevr. prof. dr. E.G.E. van der Wall); zij zal binnen zeven maanden na de uiterste datum van indiening in de vorm van een voorstel aan Directeuren van Teylers Stichting worden megedeeld. Directeuren beslissen daarna binnen een maand, of het antwoord al dan niet bekroond zal worden. Deze beslissing is onherroepelijk. Alle deelnemers aan de prijsvraag zullen direct daarna door Directeuren op de hoogte worden gebracht.

De prijs

De prijs bestaat - indien naar het oordeel van Directeuren de omstandigheden dat gedogen - uit een gouden erepenning op de stempel des Genootschaps geslagen. Verder zullen vakbladen en pers van de bekroning worden verwittigd. Voorts stelt een stichting die onbekend wenst te blijven voor de prijsvragen 2007 en 2008 een bedrag van telkens € 4500 beschikbaar, uit te keren aan de inzenders van door Directeuren bekroonde verhandelingen ter besteding naar eigen keuze.

Publicatie

In het algemeen zullen de auteurs zelf voor publicatie van hun werk zorgen, daarbij vermeldende dat het door Teylers Stichting is bekroond. Indien gewenst kan de Stichting daarbij behulpzaam zijn.

Redacties van tijdschriften en andere instanties die de aandacht op deze prijsvragen willen vestigen, wordt dringend verzocht eventuele belangstellenden op de wenselijkheid van het aanvragen van de gedetailleerde folder te wijzen opdat zij aan alle hierboven vermelde bepalingen kunnen voldoen. *Het programma van het Genootschap is op aanvraag bij Directeuren van Teylers Stichting, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem, jaarlijks kosteloos verkrijgbaar. Ook is het na te lezen op www.teylersmuseum.nl.*